Vleermuiswerkgroep VZZ

Nieuwsbrief

Nr 39
Jaargang 14 (2002)
Nummer 1

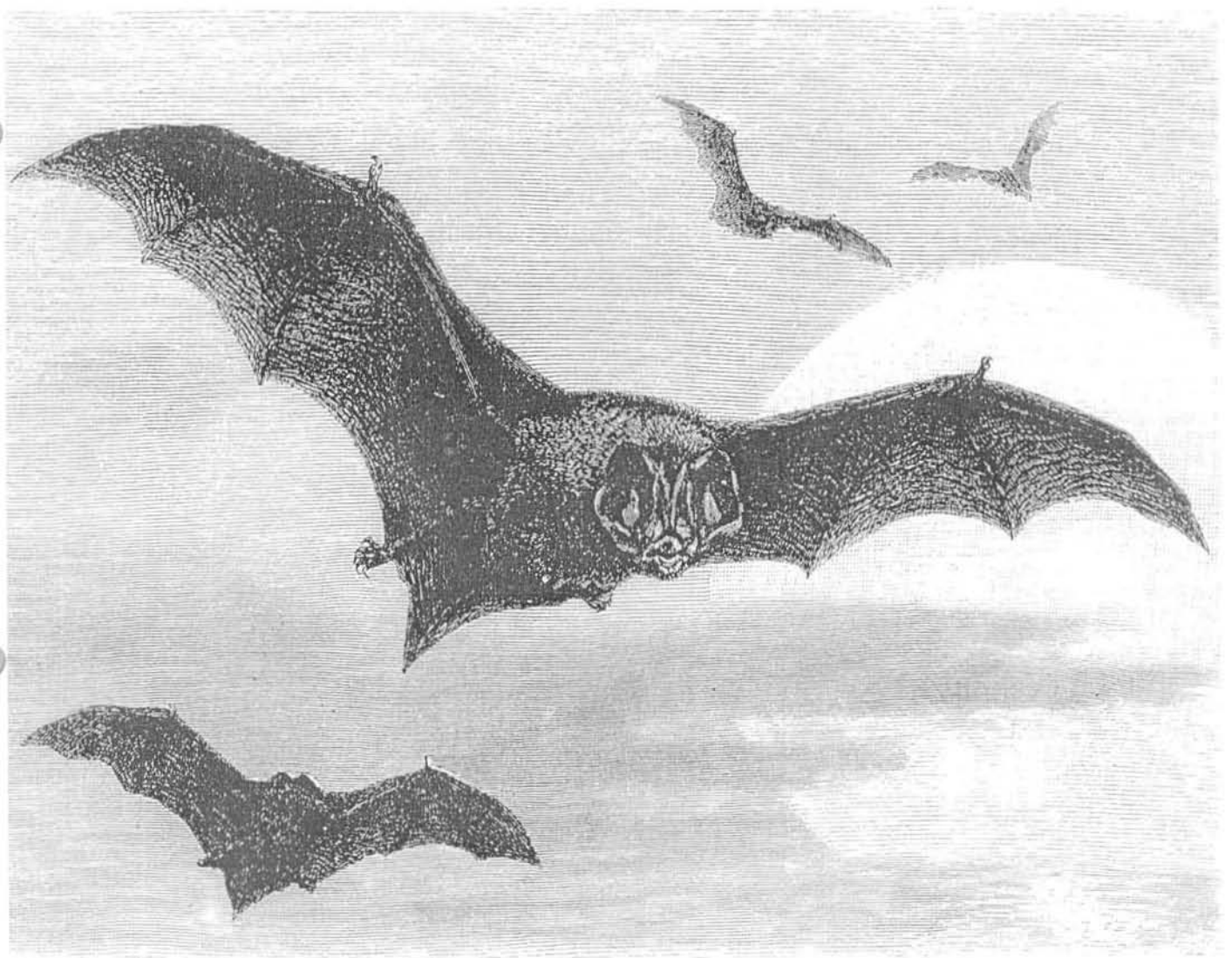

Colofon

De Nieuwsbrief is een uitgave van de Vleermuiswerkgroep Nederland en verschijnt 3x per jaar.

ISSN 0928-3587

hoofdredactie: Anton van Meurs, Bart Noort en Rudy van der Kuil
Opmaak: Rene Janssen, Herman Heskamp

Redactieadres:
Rudy v.d. Kuil
J. van Offwegenlaan 74
2282 HS Rijswijk
vlennieuwsbrief@vzz.nl

De redactie houdt zich niet verantwoordelijk voor de inhoud van de artikelen. Wel houdt de redactie zich het recht voor artikelen in te korten, te redigeren, en voor personen of groepen kwetsende artikelen niet te plaatsen.

Druk: op chloorvrij papier

U kunt abonnee worden door € 7,99 over te maken op:
giro 6236600
Vleermuiswerkgroep Nederland
Leeuwarden
Subscribing to the Newsletter from abroad: see rearpage for futher details.

Adreswijzigingen NIET via de VZZ, maar uitsluitend richten aan:
J. Slager
George Emmersonstrjitte 59
9088 BG Wirdum
E-mail: slager@wxs.nl

Foto voorplaat: M. Kolvoort

Inhoud

2 Inhoud

3 Voorwoord

3 Vlendag 2002
•Eric Jansen
3 Vijfde Belgische Vleermuizenstudiedag
•Peter Lina
3 Verkrijgbaarheid oude nieuwsbrieven
•VZZ Arnhem
4 Bijzondere vleermuizen in Limburg
•Ludy Verheggen
4 Agenda Vleermuizenconferentie
•Peter Lina
5 Chirofilatelistische nieuwtjes 2
•Peter Lina
6 Project Rhippos
•Daniel Tuitert
6 Herfstjacht van franjestaarten
•Bob Vandendriesschen
7 Gedicht
•Karel Eykman
7 Telling kraamkolonies meervleermuizen
•Zoogdier werkgroep Gouda
8 Wantsen op vleermuizen
•Frank Bos
8 Rabies bij vleermuizen in Nederland in 2001
•Peter Lina
9 Dode Vleermuizen in een fort
•Martijn Bouwman
9 Rosse vleermuizen zitten in bomen (toch?)
•Daniel Tuitert
10 Wintertellingen in de periode 1999/2001
•Vilmar Dijkstra
11 Van Zoogmail
•Mari de Bijl
11 Vleren op het net 4
•Rene Janssen
12 Adressen

Voorwoord

Zo ben je lekker aan het vleren, en zo moet je maar weer eens een stukje schrijven voor deze nieuwe Nieuwsbrief. Het heeft wat lang allemaal op zich laten wachten. Eerst zou er nog een kerkzoldernummer komen, maar ja, helaas ligt deze nog steeds op stapel. Maar, wat in het vat zit verzuurd niet, zullen we maar denken.

Bij deze wil ik mij ook meteen even voorstellen als nieuw redactielid. Ik ben René Janssen, 18 jaar en vleerachtig bij de VLEGEL en de Zoogdierenwerkgroep van de NJN. In de zomer ben ik de afgelopen jaren vooral actief bezig geweest met kerkzolders, maar daarnaast ook met detectorwerk. In de winter help ik hier en daar met tellen van objecten, waarmee ik me dan vermaak.

Hopelijk dat jullie je ook vermaken met het lezen van deze nieuwe nieuwsbrief en dat jullie veel lezenswaardige stukjes sturen naar: J. van Offwegenlaan 74 2282 HS Rijswijk. Mailen hebben we zelfs nog liever. Dit gaarne te doen naar: vlennieuwsbrief@vzz.nl

René Janssen

Vijfde Belgische Vleermuizenstudiedag

De Vijfde Belgische Vleermuizenstudie zal worden gehouden op 19 oktober 2002 te Brugge. Brugge is vanuit Nederland goed per openbaar vervoer bereikbaar. Het zal een namiddagsessie worden, waarbij de nadruk zal liggen op vleermuizenbeheer. Er zullen 6 sprekers zijn, 2 uit Frankrijk, 1 uit Wallonië en 2 uit Vlaanderen. De onderwerpen zijn onder meer het gebruik van houtverduurzamingsmiddelen op kerkzolders en het inrichten van ijskelders. 's Avonds zal aan de kust geprobeerd worden om met behulp van bat-detectors tweekleurige vleermuizen op te sporen. Er is gelegenheid om in een jeugdherberg te overnachten. Belangstellenden kunnen het programma voor deze dag opvragen bij Alex Lefevre, e-mail: alexlefevre@hotmail.com

Peter Lina

Oude nieuwsbrieven nog te verkrijgen

Op het kantoor van de VZZ in Arnhem bleken bij een bezoek nog veel oude nummers van de nieuwsbrief te liggen. Zonde om deze exemplaren ongebruikt daar te laten liggen. Vandaar dat er met de VZZ de afspraak is gemaakt dat voor het geringe bedrag van 1 euro, per nieuwsbrief, het exemplaar zal worden toegezonden. Deze kosten zijn slechts de verzendkosten, je bent nog veel goedkoper uit wanneer je gewoon even langskomt in Arnhem, dan heb je namelijk helemaal geen kosten. Wel het advies om vooraf even te bellen of er ook iemand aanwezig is.

Hieronder staan de nummers van de nieuwsbrieven die nog voorradig zijn, wees er snel bij, wie het eerst komt zal het meeste leesplezier hebben. Tussen haakjes staan de aantallen die nog voorradig zijn.

Nr's 2 (10), 14 (40), 15 (40), 16 (40), 17 (40), 18 (30), 19 (20), 20 (20), 21 (30), 22 (10), 23 (35), 24 (25), 25 (50), 26 (20), 27 (15), 28 (10), 29 (10), 30 (10), 31 (10), 32 (15), 33 (15), 34 (20), 35 (20) en 36 (30).

Vlen- dag 2002

De VLEN-dag 2002 zal ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan van de Vleermuiswerkgroep Noord-Brabant in deze provincie worden gehouden en wel op zaterdag 9 november in café-restaurant-zalencentrum "De Fleur & 't Oude Theater", Spoorlaan 56 te Oss. Deze vergaderlocatie ligt tegenover het NS-station is dus uitstekend per openbaar vervoer te bereiken. Diegenen, die een voordracht of een andere presentatie over vleermuizen willen geven, worden verzocht zo spoedig mogelijk contact op te nemen met Eric Jansen, tel. 030-2722644, e-mail: eajansen@zonnet.nl

Bijzondere vleermuizen in Limburg

In 1999 heeft de stichting IKL een gemeentelijk netwerk van vleermuiswerkers voor afhandeling van klachten en meldingen over vleermuizen in Limburg ingesteld. Bij iedere gemeente in Limburg kunnen burgers met vragen over vleermuizen in huis terecht voor advies en ondersteuning bij eventuele overlast. Het aantal meldingen neemt nog ieder jaar toe (150 meldingen in 2001), en daaronder blijken ieder jaar wel weer een aantal bijzondere vondsten te zitten. Naast een drietal meldingen van solitaire ingekorven vleermuizen in 2001, waaronder een tamelijk noordelijke in Meijel in het Noordelijk Peelgebied, is vorig jaar de eerste bevestigde waarneming van een tweekleurige vleermuis voor Limburg gedaan in Heerlen. Een medewerker van de bewakingsdienst trof het dier (een vrouwtje) op 20 december 2001 aan op de 13de verdieping van het kantoorgebouw van het ABP in het centrum van Heerlen, alwaar het dier het alarmsysteem in werking had gesteld. Na verzorging door het vleermuisasiel in Roermond is het dier in april 2002 weer in vrijheid gesteld.
Al eerder, in oktober 1985, werd voor Limburg melding gemaakt van de eerste vondst van een tweekleurige vleermuis. Ook dit exemplaar was afkomstig van het centrum van Heerlen. De determinatie werd echter in twijfel getrokken, omdat er geen foto van het dier zijn gemaakt.

De eerste meldingen van het netwerk voor 2002 komen nu binnen bij IKL en daaronder zit ook nu alweer een bijzondere vondst en meteen ook een nieuwe soort voor het netwerk. Op 13 mei jongstleden troffen medewerkers bij werkzaamheden aan het gebouw van een industrieterrein (Rockwool) in Herkenbosch langs de Keulsebaan een vrouwtje bosvleermuis (rechteronderarm 44,50 mm) aan in een van de kantoorruimtes. Het dier is nog diezelfde avond in vrijheid gesteld na een kortstondige verzorging door het vleermuisasiel in Roermond.

Waarnemingen van de bosvleermuis in Nederland zijn zeldzaam. In Limburg zijn in de jaren tachtig van de vorige eeuw twee kraamkolonies gevonden, maar bij gericht onderzoek eind jaren negentig werden deze groepen niet meer terug gevonden. Bij kastencontroles in het Rimburgerbos bij Landgraaf worden nog jaarlijks solitaire bosvleermuizen aangetroffen en ook een keer (augustus 1998) een paargezelschap. De soort plant zich daarmee waarschijnlijk toch nog voort in Nederland. De vondst bij Herkenbosch is de eerste bevestigde waarneming van de soort voor Midden-Limburg. Dat de soort meer in Nederland voorkomt dan op grond van enkele waarnemingen van foeragerende dieren met de batdetector in de jaren negentig blijkt, wordt ook weer met deze vondst bevestigd.

Vorig jaar werd melding gemaakt van de vondst van een nieuwe kolonie van de ingekorven vleermuis voor Nederland bij Maria-Hoop. De groep blijkt te bestaan uit 40-80 vrouwtjes en is een kraamkolonie. In juli 2001 hingen tenminste 35 jongen in de groep.
Aangezien ik bij tellingen van uitvliegende baardvleermuizen op twee kerkzolders in Zuid-Limburg rond eind mei steeds de hoogste aantallen registreerde, heb ik mij dit jaar voorgenomen om de kolonietellingen voor myoten eerder in het jaar te starten. Op 17 mei 2002 hing er reeds een groep van 41 ingekorven vleermuizen op de zolder van het klooster in Maria-Hoop.
Ook bij deze soort loont het zich daarom de moeite om voor vaststelling van de groepsgrootte met meitellingen te beginnen. Tellingen bij de kolonies van baardvleermuis wijzen ook in die richting, al is het niet eenduidig. Bij de ene kolonie zit ik nu al op het aantal van vorig jaar. Bij de andere kolonie zit ik echter pas op driekwart van het aantal van vorig jaar. Het voordeel van spreiding van de kolonietellingen op (kerk)zolders over het jaar is dat meer kolonies geteld kunnen worden, myoten al in mei en vanaf juni de grootoorvleermuizen, zodat niet alle tellingen in juni uitgevoerd hoeven te worden.

Zijn er elders in Nederland ervaringen met meervleermuizen of baardvleermuizen die wijzen op de meimaand als geschikte telperiode voor kolonietellingen?

Ludy Verheggen

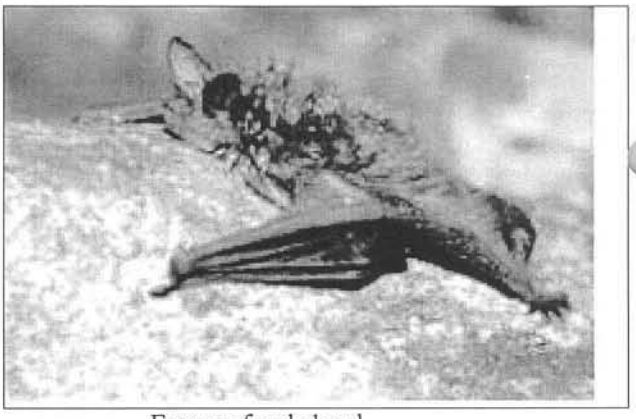

Fotograaf onbekend

Agenda Vleermuisconferenties

5th European Bat Detector Workshop
Datum: 21-25 Augustus 2002
Plaats: Saint Bonnet de Tronçais, Frankrijk
Informatie: bats.france@wanadoo.fr
Voertaal : Engels.

IXth European Bat Research Symposium
Datum: 26-30 augustus 2002
Plaats: Universiteit van Le Havre, Le Havre, Frankrijk
Informatie: Dr. Stéphane Aulagnier, I.R.G.M., B.P. 27, 31326 Castanet-Tolosan cedex, Frankrijk, e-mail: aulagnie@toulouse.inra.fr
Voertaal: Engels.

17th Bat Conservation Trust National Bat Conference
Datum: 6-8 september 2002
Plaats: Reading University, Reading, UK
Informatie: conorkelleher@eircom.net
Voertaal: Engels.

5e Belgische Vleermuizenstudiedag*
Datum: 19 oktober 2002
Plaats: Brugge, België

Informatie: alexlefevre@hotmail.com
Voertaal: Nederlands en Frans.

Federatieve Russische Vleermuizenconferentie
Datum: 2-5 november 2002
Plaats: Zhiguliovsky natuurreservaat, Samara district, Rusland
Informatie: kefa@orc.ru
Voertaal: Russisch.

VLEN-dag 2002*
Datum: 9 november 2002
Plaats: Cafe-restaurant/zalencentrum "De Fleur & 't Oude Theater, Oss
Informatie: Zie elders in deze Nieuwsbrief.
Voertaal: Nederlands; buitenlandse gastsprekers: Engels of Duits.

32nd Annual North American Symposium on Bat Research
Datum: 6-9 november 2002
Plaats: Burlington, Vermont, U.S.A.
Informatie: Website: www.nasbr.com
Voertaal: Engels.

XVIe Nationale Poolse Vleermuizenconferentie
Datum: 15-17 november 2002
Plaats: Piechowice-Górzyniec (district Jelenia Góra), Polen.
Informatie: e_fuszara@poczta.onet.pl
Voertaal: Pools.

XIIIth International Bat Research Conference
Datum: augustus 2004
Plaats: Mikolajki (Polen)
Voertaal: Engels

Xth European Bat Research Symposium
Datum: augustus 2005
Plaats: Galway (Ierland)
Voertaal: Engels

*) zie ook elders in deze Nieuwsbrief

Voor informatie over bovenstaande conferenties kan men ook terecht bij:
RCBSC
Postbus 835
2300 AV Leiden
e-mail: p.h.c.lina@tiscali.nl

Chirofilatelistische nieuwtjes 2

Er hebben zich weer een aantal uitgaven van postzegels aangediend met afbeeldingen van vleermuizen. Voor deze rubriek worden enkele filatelistische tijdschriften geraadpleegd, waarin maandelijks de uitgiften van de nieuwe postzegels die in de wereld verschijnen worden aangekondigd. Meestal worden de afbeeldingen op de zegels goed beschreven, maar het komt ook voor dat de beschrijving zo algemeen is dat niet kan worden nagegaan of zich in een serie postzegels met afbeeldingen van dieren ook zegels met vleermuizen bevinden. Daardoor komt het soms voor dat het bestaan van bepaalde postzegels met afbeeldingen van vleermuizen veel later dan de datum van uitgifte wordt ontdekt.

Angola, 13 mei 2000. Een serie van velletjes en blokken met een aantal afbeeldingen van dieren, waaronder Rousettus angolensis, de Angolarousette. Deze soort wordt thans beschouwd te behoren tot het subgenus Lissonycteris, een subgenus van het genus Rousettus.

Mongolië, 2001 (exacte datum van uitgifte niet bekend). Een blok met 11 zegels van afbeeldingen van bedreigde diersoorten van de Mongoolse steppezone, die als bedreigde diersoorten in het Mongoolse Rode Boek zijn opgenomen. Daaronder bevindt zich één vleermuizensoort, Vespertilio superans. Deze soort werd voorheen als een ondersoort van de tweekleurige vleermuis, V. murinus, beschouwd en later als een aparte soort. Inmiddels blijkt V. superans echter synoniem te zijn met V. orientalis. Deze soort komt voor in het oosten van Mongolië, Korea, oostelijk China en het Japanse eiland Honshu.

Frankrijk, 22 oktober 2001. Een velletje met vijf zegels uitgegeven ter gelegenheid van Halloween. Op elke zegel staat een pompoen waarin een gezicht is uitgesneden en als zodanig als lampion wordt gebruikt. Op het velletjes staan de afbeeldingen van een vleermuis, doodskop, heks op bezemsteel en geest in fles als elementen van Halloween afgebeeld.

Nieuw-Caledonië, december 2001. Drie kerstzegels met ludiek getekende vleermuizen. Een zegel geeft een afbeelding waarop een als kerstman verklede vleermuis in een arreslee in een halve dop van een kokosnoot door drie vleermuizen in de lucht wordt voortgetrokken. De andere twee zegels laten elk een vliegende, feestvierende vleermuis zien, beide met een feestmutsje op en een zelfs met een rode clownsneus en een rolfluitje. De duimpjes zijn als handjes afgebeeld. Een van de vleermuizen is zelfs nog als een soort te herkennen, namelijk als Dobson's buisneusvleermuis, Nyctimene major, een vruchteneter die opvallende gele vlekjes op de vleugels heeft.

Nieuw-Caledonië, 14 februari 2002. Een zegel in hartvorm met een tekening van twee ludiek getekende verliefde vleermuizen. Deze zegel is uitgegeven ter gelegenheid van Valentijnsdag.

Nederland, 18 juni 2002. De TGP (voorheen de PTT) geeft sinds enkele maanden met tussenpozen een velletje met 12 postzegels van 39 eurocent uit, de zogenaamde verrassingszegels. Elk velletje is gewijd aan een provincie en is alleen maar op de postkantoren van de desbetreffende provincie te krijgen. De oplage is beperkt tot 100.000 velletjes per provincie. De zegels zitten paarsgewijs in het vel en elke twee zegels zijn met elkaar verbonden door

een tussenstukje waarop een afbeelding staat van respectievelijk een persoon, een plant of dier, landschap, cultuur, gerecht of product en een evenement die soms meer soms minder aan de desbetreffende provincie zijn verbonden. Het velletje dat voor de provincie Utrecht is uitgegeven heeft op het tussenstukje van het tweede paar zegels een afbeelding van een watervleermuis. De afbeelding is een foto van de Duitse natuurfotograaf Dietmar Nill.

Peter Lina

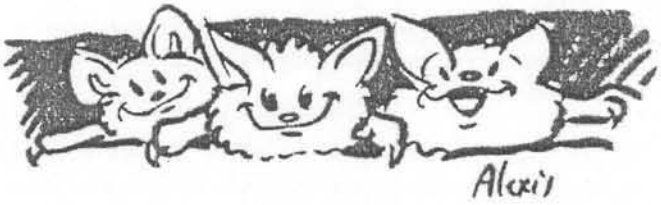

Nieuws over het project 'Rhippos'

In Zwitserland is sinds het voorjaar van 2001 het project Rhippos gaande, dat zich richt op onderzoek naar en de bescherming van hoefijzerneuzen.
Belangstellenden kunnen de voortgang en de resultaten van het onderzoek bekijken op de speciale homepage van het project. Hiervoor surf je naar www.Rhinolophus.net en ga je naar de rubriek projecten (projects).

Daarnaast is het Zwitserse vleermuisblad Fledermausanzeiger (FMAZ) nummer 67 (juni 2001) geheel gewijd aan de levenswijze en de recente verspreiding van hoefijzerneuzen in Europa en natuurlijk ook aan het project Rhippos. Als je meer wilt weten over hoefijzerneuzen zijn het tijdschrift en de site een echte aanrader!
Om een indruk te geven van de informatie die je daar te wachten staat volgt hier een kort bericht van de meest recente uitkomsten van het onderzoek.

Om meer te weten te komen over het leefgebied van de kleine hoefijzerneus hebben de Zwitserse onderzoekers die zich met het project bezighouden een exemplaar van de kleine hoefijzerneus gevangen om het dier van een zender te voorzien. Het gevangen dier bleek een 6,6 gram zwaar vrouwtje te zijn. Het volgen van het dier kostte de onderzoekers behoorlijk wat bloed, zweet en tranen.

Het jachtgebied van deze 'kleine hoef' bevond zich namelijk langs de steile wanden van de Stockhornkette, een bergkam in de buurt van Bern. Tegen de morgen jaagde het dier zelfs in het hoogst gelegen bosgebied dat zich op deze berg bevindt, op 1520 meter hoogte! Daarna vloog het dier in slechts een paar minuten weer terug naar de kolonieplaats, een kerkje op 780 meter hoogte.

Daniel Tuitert

Herfstjacht van franjestaarten in een kunstgrotje

In Loppem, een landelijk dorpje ten zuiden van Brugge, bevindt zich een koninklijk kasteeldomein met vier ondergrondse overwinteringsplaatsen voor vleermuizen. Eén ervan is een ijskelder, een ander is een manshoog wandelgrotje met een twintigtal meter gangen met daaraan rechtstreeks verbonden nog een (ijs?)-kelder en het vierde object is een iglovormig grotje, amper twee meter doorsnede, anderhalve meter hoog en een heel ruime ingang (géén gang!) van ongeveer één bij één meter. In het plafond ervan zijn zoveel nissen en holten dat het gehurkt tellen ervan elke winter weer een hele klus is.

Omdat de vleermuizen in het park de keus hebben tussen vier plaatsen, leek het me interessant om deze eens een winter lang van nabij te volgen: ik telde de vier objecten tweewekelijks, van eind oktober '98 tot half maart '99. Het verhuisgedrag van de ruim twintig dieren tussen de vier plaatsen biedt stof voor een artikel op zich, ik ga er hier niet dieper op in. Om het verstoringseffect van dit regelmatige tellen tot een minimum te beperken telde ik met een zwak lampje (Mag-Lite 1xAAA), hield ik bij elke telling m'n adem in onder de vleermuizen, en bracht ik telkens erg weinig tijd in de objecten door, omdat ik sinds lang elke nis en barst erin blindelings terug weet te vinden. Vermeldenswaard is wel dat het kleine grotje na een periode van stevig vriesweer maar liefst zestien vleermuizen herbergde, waaronder naast twee franjestaarten: 8 baard-, 3 water- en 3 grootoorvleermuizen. Een vorig artikel in de VLEN-nieuwsbrief toonde het al aan: het belang van nissen en holten in kleine objecten kan nauwelijks overschat worden.
Tijdens één van m'n eerste bezoeken was ik op een avond getuige van een onverwacht schouwspel: tegen het plafond van de wandelgrot en de eraan verbonden ijskelder zag ik her en der in totaal een vijftal franjestaarten in een snel tempo muggen van de muur plukken. Met verbazend gemak klommen de diertjes op de bakstenen rond, ook tegen het plafond, en dit zonder zich ook maar in het minst door mijn aanwezigheid en het licht (!) te laten afleiden. Helaas had ik die frisse novemberavond niet op veel vleermuizenactiviteit gerekend en dus geen detector bij, zodat ik er niet achter kwam of de franjestaarten tijdens hun opvallende jacht van hun sonar gebruik maakten, hoewel het mij niet duidelijk is hoe ze de muggen zonder sonar zouden herkennen.
Opvallend was de afwezigheid van deze franjestaarten tijdens de frequente tellingen die winter. Pas na een flinke vriesperiode halverwege januari telde ik er in twee nissen van het kleine grotje een tweetal. Dat wintertellingen van vleermuizen doorgaans in de maanden december, januari en februari plaatsvinden, terwijl het zomeronderzoek voor de meesten onder ons al afgelopen lijkt vanaf eind september, betekent natuurlijk dat onze kijk op waar vleermuizen zoal rondhangen tussen eind september en begin december, beperkt is, tenzij natuurlijk op plekken waar aan de ingang van winterverblijven onderzoek met mistnetten gebeurt. Toch lijkt het aantal waarnemingen zoals hierboven beschreven beperkt, hoewel het wellicht geen uitzonderlijk fenomeen is. In Vlaanderen beschreef o.a. Pieter Blondé al eens heel gelijkaardig gedrag eind februari bij twee grootoren. Alleszins kwamen de franjestaarten zich op die plek te goed doen aan een gemakkelijke voedselbron: je kan ze geen ongelijk geven!

Bob Vandendriesschen

Gedicht

Vleermuis

Om zo te kunnen kijken
door het donker op je gevoel
door de nacht gevaar ontwijken
zeilend zwevend naar je doel.

Dat je zien kan, doordat te horen
wat je tevoren hebt gefloten voor je uit.
Die radar raadt dan met je oren
naar de echo van wat je fluit.

Met armen wijd door de straten scheren
dat is wat ik van hem leren wou
om rakelings blindelings terug te keren
op de tast
naar huis
naar jouw

Gedicht: Karel Eykman

Tellingen kraamkolonie meervleermuizen Waddinxveen

Deze kraamkolonie is op 28 juni 1992 ontdekt door Jan Wondergem en ligt vlakbij de rivier de Gouwe.
In 2001 is er intensief geteld bij deze kolonie, waardoor we een goed beeld hebben kunnen krijgen van het seizoensverloop en we een vergelijking kunnen maken met tellingen uit het voorgaande jaar.

Het gebouw waarin de kolonie zich bevindt, heeft zowel aan de noord- als aan de zuidkant zes uitvliegopeningen, ieder ter grootte van twee bakstenen. Begin januari 2001 ontdekten we dat alle openingen door de eigenaar waren afgesloten met roostertjes. Deze zijn met hulp van de gemeente Gouda eind februari weer verwijderd. Omdat niet uitgesloten is dat de kolonieplaats ook als winterverblijf wordt gebruikt, waren we in 2001 erg benieuwd of we een effect van de afsluiting zouden kunnen zien in de tellingen.

In de naastgelegen tabel staan de tellingen van 2001 samengevat en vergeleken met tellingen van 2000.

In een aantal gevallen is slechts aan een zijde van het gebouw geteld, de telling voor de andere zijde is dan aangegeven met een vraagteken. Van de telling op 13 juli is alleen het totaalaantal bekend.

Uit de cijfers en de grafiek kunnen we de volgende voorzichtige conclusies trekken:

* Op 4 mei lijkt een groot deel van de kolonie al aanwezig te zijn.
* Uitgaande van 1 maand tussen geboorte en uitvliegen (Limpens et. al., 1997) en gezien de piek op 22 juni, zijn de jongen waarschijnlijk eind mei geboren. Dit is iets vroeger dan de periode die in (Limpens et. al., 1997) genoemd wordt (eerste helft van juni).
* Van begin juni tot half juni varieert het getelde aantal vleermuizen tussen de 113 en 168 dieren, een variatie van meer dan 50 dieren. Dit zijn waarschijnlijk alleen vrouwtjes.
* Vanaf 22 juni tot 3 augustus (week 25 t/m 31) blijft het aantal relatief constant. De jongen vliegen nu waarschijnlijk ook voor een groot deel mee. Opvallend is de variatie in aantallen tussen noord- en zuidzijde in deze periode en de eenmalige sterke dip op 6 juli (niet veroorzaakt door slecht weer).
* Vanaf begin augustus daalt het getelde aantal vleermuizen sterk.

We zien dat de kolonie zeker 25 weken aanwezig is op hetzelfde adres, dat is vrij lang. Het maximale aantal vleermuizen in 2001 is nagenoeg gelijk aan het maximale aantal in 2000. De afsluiting van de kolonie in januari en februari 2001 lijkt dus gelukkig een beperkt effect te hebben gehad.

Een interessant feit is dat in 2001 aan de andere kant van Gouda (tegen de Reeuwijkse plassen) een jonge meervleermuis is gevonden. Verder leverde de eerste telling van 2002 (op 19 april) alweer 161 meervleermuizen op, een aantal dat we in voorgaande jaren pas in juni telden! Zou dit kunnen duiden op uitwisseling met mogelijk nog een kolonie in Gouda?

We hebben door onze intensieve tellingen in 2001 een erg leuk overzicht gekregen van het seizoensverloop van de meervleermuiskolonie. In 2002 willen we deze kolonie iets minder intensief gaan tellen en ons concentreren op andere kolonies in en rond Gouda.

Literatuur

[1] H. Limpens, K. Mostert, W. Bongers (red), "Atlas van de Nederlandse vleermuizen", 2e druk, KNNV uitgeverij, Utrecht, 1997, p. 124-150.

Zoogdierenwerkgroep Gouda

Datum	Week	Noord	Zuid	2001	2000
2-Apr-01	14	?	21	21?	
27-Apr-01	17	13	0	13	
4-May-01	18	50	80	130	
18-May-01	20	100	2	102	
1-Jun-01	22	111	2	113	
8-Jun-01	23	166	2	168	125
15-Jun-01	24	152	0	152	
22-Jun-01	25	69	175	244	191
30-Jun-01	26	236	6	242	
6-Jul-01	27	60	6	66	
13-Jul-01	28	?	?	234	
20-Jul-01	29	10	220	230	245
3-Aug-01	31	225	0	225	150
10-Aug-01	32	166	?	166?	
17-Aug-01	33	136	0	136	133
24-Aug-01	34	90	0	90	
28-Sep-01	39	29	0	29	

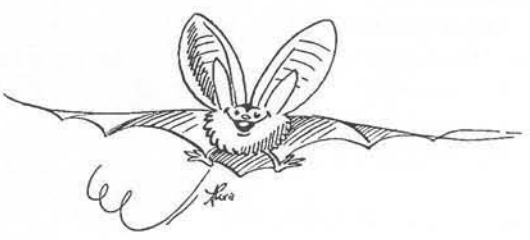

Wantsen op vleermuizen

Op of bij vleermuizen leven een aantal soorten wantsen van het genus Cimex. Deze soorten zijn nauw verwant aan de Bedwants, een soort die ook bij mensen bloed zuigt en tot voor kort ook algemeen in Nederland voorkwam.
Ook de wantsen die bij vleermuizen leven, leven parasitair van vleermuisbloed. Zij zitten dus op de vleermuizen of lopen over de grond of muren in de kolonies. Zelf kunnen zij niet vliegen en zijn voor hun verspreiding geheel aangewezen op het zwerf- en trekgedrag van de vleermuizen.
De verschillende soorten lijken vrij veel op elkaar. Het zijn doorgaans platte, ovale wantsen tussen de 3,5 en 6 mm groot (zie figuur). Volgezogen met bloed zijn zij boller en wat groter.
In Nederland zijn totnutoe twee soorten waargenomen: Cimex dissimilis en C. pipistrelli. Beide soorten zijn zeldzaam. C. pipistrelli is van drie vindplaatsen bekend en C. dissimilis is sinds 1940 niet meer gevonden. Hiertegenover staat dat er nog weinig op of bij vleermuizen naar wantsen is gezocht. De verwachting is dan ook dat beide soorten vaker voorkomen. Daarnaast komen ook andere soorten die op vleermuizen leven in Europa voor en deze zouden ook in Nederland kunnen worden gevonden.
Als u zulke wantsen bij het vleermuisonderzoek tegenkomt (of denkt tegen te komen), zou ik die heel graag willen ontvangen. U kunt ze - het liefst levend - in een papillotje of potje (bijvoorbeeld het doosje van een fotorolletje) samen met vindplaats, datum en eventueel de soort vleermuis waarop de wants is gevonden, toesturen aan:

Frank Bos
Havenstraat 17
6701 CK Wageningen
0317-412848
frank@bos.nl

Bijschrift: De Bedwants Cimex lectularius en een Vleermuiswants Cimex pipistrelli (uit: Pericart, J. (1972), Hemipteres - Anthocoridae, Cimicidae et Microphysidae de l'Ouest-Parlearctiqu

Rabiës bij vleermuizen in Nederland in 2001

In 2001 werden 131 vleermuizen voor rabiësonderzoek ingestuurd. Daarvan waren er 3 in zodanig slechte staat, dat zij niet voor onderzoek konden worden gebruikt De hieronder gegeven tabel geeft een overzicht van de wel op rabiës onderzochte vleermuizen en de daaronder gevonden rabiëspositieve dieren.

Soort	2001
Myotis mystacinus	2
Myotis nattereri	3
Myotis daubentonii	4
Myotis dasycneme	3
Pipistrellus pipistrellus	61
Pipistrellus nathusii	15
Eptesicus serotinus	33 (9*)
Nyctalus noctula	1
Plecotus auritus	6
Totaal	128

***) waarvan dit aantal rabiëspositief.**

Met ingang van 1 januari 2002 zijn de activiteiten van het Instituut voor Dierhouderij en Diergezondheid (ID-Lelystad) gesplitst. Er zijn daardoor twee aparte instituten ontstaan, namelijk het Centraal Instituut voor DierziekteControle Lelystad (CIDC-Lelystad) en het ID-Lelystad, die ieder zelfstandig verder gaan. Door deze splitsing worden overheidstaken en niet-overheidstaken strikt gescheiden en wordt ieders onafhankelijkheid gewaarborgd. Het CIDC-Lelystad is het nationale veterinaire referentie-instituut voor de Nederlandse overheid en het georganiseerd landbouwbedrijfsleven. Zij is verantwoordelijk voor de vrijwaring en bestrijding van aangifteplichtige dierziekten, zoals MKZ en varkenspest, en zoönoses, zoals rabiës. Het nieuwe postadres van het CIDC-Lelystad is Postbus 2004, 8203 AA Lelystad, tel. 0320-238800, fax 0320-238668. Het afleveradres van niet per post verzonden vleermuizen blijft Edelhertweg 15, Lelystad.

Verstuur vleermuizen voor rabiësonderzoek bij voorkeur van maandag tot en met woensdag, in ieder geval niet vlak voor een weekend of feestdag. Voeg bij de zending een brief met daarin naam en adres van vinder en inzender, vinddatum en –plaats van het dier en de vermelding of de vleermuis al dan niet contact heeft gehad met mens of huisdier. Neem bij bijtgevallen en andere contactgevallen tussen vleermuizen en mens of huisdier, waarbij een spoedige diagnose bij een vleermuis moet worden gesteld, direct contact op met het gratis nummer 0800-0488. Zonodig zorgt de regionale Keuringsdienst van Waren voor een spoedtransport naar het CDIC-Lelystad. De vindgegevens van de bij dit instituut ingezonden vleermuizen worden ingevoerd in de zoogdierdatabank bij de VZZ.

Peter Lina

advertentie

BioQuip

Het adres voor vleermuisdetectors
diverse modellen op voorraad o.a.
- Pettersons D100, D200
- de batbox III
- de Ultrasound AdviceMini III

tevens ook veerunsters en zoogdiervallen.

Voor informatie en prijsopgaven:

E. de Boer van Rijkstr 13
2331 HH Leiden
Tel: 071-5314979 Fax:071-5166268
e-mail: bioquip@worldonline.nl
(ook tijdens avonduren bereikbaar)

142 dode vleermuizen in Fort Vechten

In januari 2000 zochten Eric Jansen, Bernadette van Noort en ik naar overwinterende vleermuizen in Fort Vechten. Het leukste gebouw is hier het reduit waar de meeste vleermuizen overwinteren. Het zijn vooral baardvleermuizen en watervleermuizen die hier overwinteren. Daarnaast ook enkele franjestaarten en grootoorvleermuizen. De overige bouwwerken bestaan uit de bomvrije kazerne en een groot aantal kleine gebouwen waar het zoeken van de sleutel doorgaans meer tijd kost dan het afzoeken van het gebouw zelf. In totaal worden ieder jaar 65-80 vleermuizen geteld in Fort Vechten. In Fort Vechten kun je naast vleermuizen ook veel andere bijzondere dingen zien. Zo geven ze hier hondentrainingen, motorzaag cursussen en met de huidige situatie in Afghanistan zal er nu waarschijnlijk ook 'search and recovery' of 'mine sweeping' gegeven worden. Ook voor historici is het fort interessant. Zo vonden wij in een van de kleine gebouwen een kleine voorraad bier uit het eind van de jaren '70. Ondanks de opmerkelijke kleur bleek dit goed drinkbaar. Door deze vondst begon ik de grond beter af te zoeken dan ik normaal gewend ben te doen en achter een klein roosterje van een ventillatie kanaal zag ik een dode vleermuis liggen. We schoven het roostertje opzij en een hele lading dode vleermuizen werd zichtbaar. Ik vulde een hele broodzak met dode beesten, botten en schedels. Een aantal beesten waaronder een uitgedroogde grootoorvleermuis met intakte oren waren vrij vers. De meeste vleermuizen zullen echter al jaren geleden zijn overleden. Het determineren van de schedels vond de afgelopen jaren plaats. Het resultaat staat in tabel 1.

Soort		Aantal
Vleermuis	ongedetermineerd	2
Myotis	ongedetermineerd	18
Baardvleermuis	Myotis mystacinus	3
Watervleermuis	Myotis daubentonii	17
Franjestaart	Myotis nattereri	7
Grootoorvleermuis	Plecotus ongedetermineerd	66
Gewone grootoorvleermuis	Plecotus auritus	29
Totaal		142

Tabel 1. Gevonden dode vleermuizen in Fort Vechten, januari 2000.

Opmerkelijk is het relatief grote aantal grootoorvleermuizen. De gevonden dode vleermuizen zijn waarschijnlijk geen goede afspiegeling van het werkelijke aantal vleermuizen dat het fort in de winter en zomer bezoekt. Het gedrag en vliegvermogen zullen bepaalde soorten buiten het ventillatiekanaal gehouden hebben. Grootoorvleermuizen waren kennelijk goed in staat om het kanaal in te vliegen of kruipen. De grijze grooroorvleermuis en de brandts vleermuis werden niet aangetroffen. Ondanks het feit dat de vleermuizen in een tijdsbestek van vele jaren in het Fort zijn omgekomen is het Fort vermoedelijk een aanzienlijke sterftefactor voor de grootoorvleermuis geweest.
In 1953 werden door Dr. P.F. van Heerdt en Dr. J.W. Sluiter tientallen dode vale vleermuizen in Fort Vechten aangetroffen (Braaksma & van Wijngaarden 1971). Welke andere soorten zij toen eveneens aangetroffen hebben en of het ook toen om het ventillatiekanaal ging is mij niet bekend.

Braaksma S., A. van Wijngaarden (1971) Zal de Vale vleermuis zich in Nederland kunnen handhaven? De levende natuur 74: 41-45.

Martijn Boonman

Rosse vleermuizen zitten in bomen (toch?)

In FMAZ 69 (dec. 2001) worden in een artikel over kolonieplaatsen van rosse vleermuizen Nyctalus noctula enkele bijzondere objecten genoemd. Waarschijnlijk als gevolg van de 'Orkaan Lothar', die vorig jaar over Europa raasde, zijn veel oude bomen tegen de vlakte gegaan waardoor het aantal geschikte verblijfplaatsen voor boombewonende vleermuizen is afgenomen. In Zwitserland komen dan ook steeds meer meldingen van rosse vleermuizen die in gebouwen en andere objecten verblijven. In de meeste gevallen verblijven de dieren onder het dakbeschot en in rolluikkasten boven de vensters! Hierbij gaat het niet om enkele individuen maar deels om zeer grote aantallen. In een aantal gevallen wordt gesproken over een paar honderd exemplaren per object!

Goed, ze kunnen dus ook in gebouwen zitten. Maar daar blijft het niet bij. Nadat bekend was geworden dat er rosse vleermuizen in een holle (betonnen) pijler van de Reussbrug bij de A1 in Mülligen (Zwitserland) overwinterden, heeft men daar een overwinteringskast voor de dieren opgehangen die plaats biedt aan 200-300 vleermuizen. Aangezien de kast afgelopen winter 'boordevol' zat met rosse vleermuizen, is besloten om een andere kast te plaatsen die plaats biedt aan 500 dieren!

Ook werden meerdere malen rosse vleermuizen gevonden (zowel in de zomer als in de winter) in zogenaamde 'hochsitzen'. Dit zijn een soort houten blokhutten op meters hoge palen die in het veld of in het bos worden neergezet om een beter uitzicht te hebben tijdens het jagen. Hochsitzen worden trouwens niet alleen door rosse vleermuizen bewoond, maar door meerdere soorten. Vaak gaat het echter om kleine aantallen, die weggekropen zitten tussen de half over elkaar heen getimmerde planken.

Maar de meest opmerkelijke melding vind ik toch wel de waarneming van rosse vleermuizen op een sportveldje in het Zwitserse Leuggern. Op iedere hoek van het voetbalveld staan van die grote lichtmasten, voor het geval er 's avonds gespeeld moet worden. In alle vier de lichtmasten bleken tientallen rosse vleermuizen te zitten. De dieren kropen via een gat in de kast waarin de lampen bevestigd zijn naar binnen, in de holle, metalen mast. Binnenin deze holle mast bevindt zich de bedrading, waar de dieren tegenaan zijn gaan hangen.

Misschien een uitdaging om in 'De Kuip' of de 'ArenA' tijdens een potje voetbal de lichtmasten te onderzoeken op het voorkomen van vleermuizen?

Daniel Tuitert

Wat te verwachten in het volgende nummer

Ringonderzoek Rimburgerbos

Nestkastenonderzoek in het Loetbos

Overzicht mergelgroeventellingen

Onderzoek ruige dwergvleermuis regio Bergen op Zoom

De wintertellingen in de periode 1999/2001

Inleiding

Onderstaand volgt een overzicht van de resultaten van het meetnet vleermuizen in winterverblijven. Om enig inzicht te krijgen hoe de aantallen zich ontwikkelen, zijn de resultaten van de laatste drie jaar weergegeven.

Aantal bezochte objecten

In het seizoen 2001 werden minimaal 740 objecten (inclusief subs van de groeven) bezocht. In vergelijking met 1999 (ca. 610, inclusief subs van de groeven) en 2000 (ca. 722 objecten, inclusief subs van de groeven) is dat een behoorlijke toename. Deze toename wordt deels veroorzaakt door het vinden van nieuwe objecten en deels door het opsplitsen van reeds bekende objecten (bv. bunkercomplex waarbij iedere bunker nu een eigen nummer heeft).

Aantal getelde vleermuizen

In het seizoen 2001 werden maar liefst 12.250 vleermuizen geteld, verdeeld over 14 soorten. Het totale aantal getelde vleermuizen bedroeg in 1999 en 2000, 11.720, respectievelijk 11.020. Deels wordt deze toename veroorzaakt door een toename in het aantal nieuw gevonden objecten waar vleermuizen overwinteren.

Trends en bijzondere soorten

Aangezien de tellingen van de afgelopen drie seizoenen compleet zijn, kunnen ze vrij goed onderling vergeleken worden. De lezer dient zich wel te bedenken dat er objecten zijn die niet alle drie de jaren zijn geteld. Voor een beter overzicht van de ontwikkelingen zijn de indexen die binnenkort door het CBS worden bepaald meer geschikt. De berekeningswijze van de indexen zal overigens aangepast worden, met als gevolg betere indexen. Er zal namelijk meer rekening gehouden worden met nieuw gevonden objecten waar vleermuizen al gebruik van maakten voordat ze ontdekt werden en met objecten die niet meer voor tellers, maar nog wel voor vleermuizen toegankelijk zijn. Verwacht wordt dat de toename van een aantal soorten dan geringer zal zijn.

Uit figuur 1 is af te leiden dat de baardvleermuizen, franjestaart, watervleermuis en meervleermuis in 2001 in grotere aantallen dan in voorgaande jaren zijn aangetroffen.

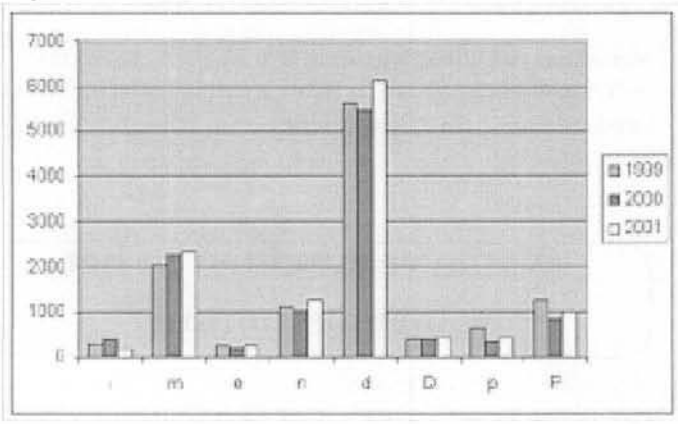

Figuur 1
De getelde aantallen vleermuizen per algemeen tot schaars aangetroffen soort in de periode 1999/2001 (afkortingen: i=ongedetermineerd; m=baardvleermuizen; e=ingekorven vleermuis; n=franjestaart; d=watervleermuis; D=meervleermuis; p=dwergvleermuizen; P=grootoorvleermuizen).

Zeldzame soorten

n figuur 2 staan de soorten die in relatief lage aantallen worden aangetroffen, omdat ze zeldzaam, moeilijk te herkennen zijn of doorgaans andere overwinteringsobjecten kiezen. Het eerste wat in figuur 2 opvalt is de enorme toename in het aantal getelde laatvliegers. Dat is nagenoeg geheel terug te voeren op een toename in een object in Zeeland. Verder valt op dat alle andere "zeldzame" soorten in 2001 in grotere aantallen zijn waargenomen. De rosse vleermuizen worden overigens in Friesland in een holle boom geteld. Het aantal in 2001 getelde vale vleermuizen is sinds 1968 niet meer zo groot geweest. Bijzonder aardig is de grijze grootoor die dit jaar in de groeven is aangetroffen. In het bestand van ZM blijken in totaal 13 grijzen voor te komen. De eerste opgave komt uit 1988 en de laatste voor 2001, komt uit 1997 (2 ex.). Het hoogste aantal werd geteld in 1996 (3 ex.). Opvallend is dat met één uitzondering alle grijzen zijn geteld in Limburg: in 1995 werd een grijze waargenomen in Noord-Brabant.

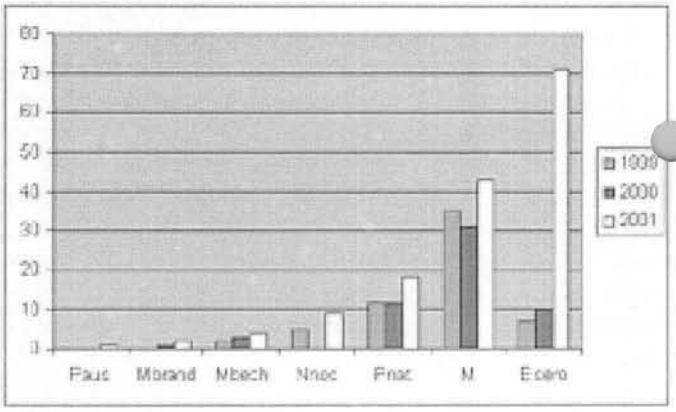

Figuur 2.
De getelde aantallen vleermuizen per zeldzaam aangetroffen soort in de periode 1999/2001 (afkortingen: Paus=grijze grootoorvleermuis; Mbrand=Brandt's vleermuis; Mbech=Bechstein's vleermuis; Nnoc=rosse vleermuis; Pnat=ruige dwergvleermuis; M=vale vleermuis; Esero=laatvlieger).

Provincies

Kijken we naar het totale aantal getelde vleermuizen per provincie (figuur 3), dan zal de lezer met scherpe ogen de juichstemming in Flevoland begrijpen (ja, er staat werkelijk een streepje boven de 0-as). In 2001 werden daar maar liefst 5 vleermuizen geteld, terwijl dat in 1999 en 2000 nog maar 1 vleermuis was! De opmars van het aantal waargenomen vleermuizen in Drenthe, Gelderland en Zuid-Holland zet door. De teruggang in het aantal waargenomen vleermuizen in Overijssel is voor het grootste deel terug te voeren op een teruggang in twee objecten. De achteruitgang in Limburg wordt veroorzaakt door afnemende aantallen getelde watervleermuizen en grootoren.

Hoe verder?

Naar aanleiding van bijeenkomsten in een aantal provincies, liggen er bij een aantal tellers nog openstaande vragen over ontbrekende gegevens wat betreft tellingen, objecten, start/stop-redenen, beheer en verandering in telmethode. **Hierbij nogmaals de oproep om die gegevens aan te leveren.** Aankomende periode zullen er ook bijeenkomsten georganiseerd worden met de tellers in de overige provincies.

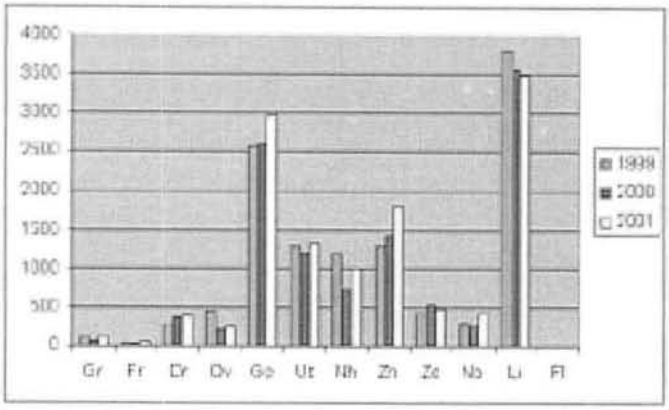

Figuur 3
De getelde aantallen vleermuizen per provincie in de periode 1999/2001.

Vilmar Dijkstra

Van Zoogmail

Zoogmail is een mailinglist die Peter van der Linden heeft opgezet, en waarvan de abonnees iedere week een mailtje kunnen ontvangen met leuke waarnemingen, discussies of vragen omtrend zoogdieren. In deze nieuwsbrief een aantal verhalen. Wanneer iemand zich wil aanmelden voor het kosteloze zoogmail, dan kan dat. Stuur dan een mailtje naar p.vanderlinden2@chello.nl.

Zoogmail 2002 23
Vleermuis en grote bonte specht

Ik zag zojuist hoe een grote bonte specht ronddartelde rond een tak aan een oude (200 jaar) grove den op de Hubertusbossen in Heeze. in deze tak zaten verscheidene kleinere gaten. Plots had ie iets te pakken. Samen met de prooi viel de specht een eindje naar beneden. De prooi ontsnapte uit de snavel en fladderde weg. Het was geen jonge vogel maar een vleermuis. Deze zocht meteen de dichte kroon van een nabije eik op. De specht spoeddde zich terug naar de tak. Hij begon weer heftig, zenuwachtig rond de tak te draaien en te hakken. In eerste instantie was mij vooral al het zeer harde geklop opgevallen. Ik dacht dat een kind met een tak tegen een boom stond te slaan of zo. Zijn gehak resoneerde zeer sterk. Misschien om de vleermuizen zenuwachtig te krijgen zodat ze hun veilige schuilplaats zouden verlaten waardoor hij kans kreeg er een te pakken?

Als jullie er meer over weten wil je dat dan mailen?

Mari de Bijl
brabants landschap Heeze

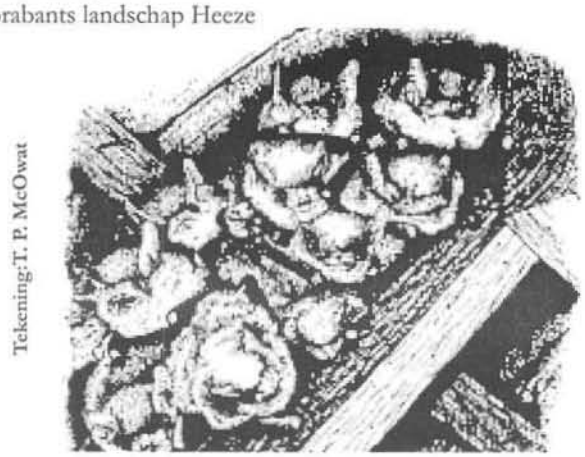

Tekening:T. P. McOwat

Vleren op het net deel 4

Bij deze weer een Vleren op het Net, nu deel 4. Site's kunnen zomaar verplaatsen, veranderen of wat dan ook. Dus, zoek dan even via Google ofzo, en je hebt weer het juiste adres te pakken. Heb jij nog leuke, goede links, dan kun je ze altijd naar de redactie van de Vlen- nieuwsbrief mailen!

Adres: http://www.first-nature.com/bats/index.htm
Beheerder: onbekend

First Nature

Deze leuke engelse (Whales) site is zeker een bezoekje waar voor foto's maar zeker ook voor de informatie. Zo hebben ze het over het jachtgedrag van Brandt's vleermuis. Alleen een beetje jammer dat er dan een plaatje van franjestaaarten op een Brandt's pagina staan! Ook melden ze dat een franjestaartkolonie tot 200 beesten kan worden. Stel je voor dat er zo'n kolonie in bijvoorbeeld de provincie Gelderland wordt gevonden, dan weten we meteen waar die waarnemingen in de winter vandaan komen!

Adres: http://www.univ-lehavre.fr/cybernat/
Beheerder: Universiteit van La Havre

Door links "thèmes", daarna bovenin "La faune" en daarna in het menutje "Mamifères" en daarna "chiropteres". Hierin volgt een stuk over de namen in het Frans, de uitdrukkingen die worden uitgelegd zoals onderarm, maar je kan ook door naar de lijst van de soorten. Hier aangekomen zijn alle soorten met een (niet altijd even) mooie foto te zien en de informatie over die soort is daar dan weer te lezen Door het gebrek aan kennis, inspiratie o.i.d. dan maar verwezen met een link naar een lelijke Waalse site waar je dan een geluidje kan luisteren. Een beetje raar dus!

Adres: http://www.fledermaus.ch/index.asp
Beheerder: Johan Gebhard en de "Verein pro Chiroptera"

Deze site is er een om te bezoeken voor de mooie foto's en de gelikte site. Jammer alleen dat de informatie niet erg uitgebreid is. Bijvoorbeeld; er wordt wel wat verteld over de echolocatie, maar dan maar heel kort per soort. Verder staan er beschrijvingen bij "Verein pro Chiroptera" wat er voor soorten onderzoek en excursies er waren. Daarbij loopt het water uit je mond over je lippen heen. Zoals 107 grote rosse zien uitvliegen en jagen via een op afstand bestuurbare camera!

Adres: members.tripod.com/Thryomanes/MammalSounds.html
Beheerder: Onbekend

Dit is een site van iemand die van zoogdiergeluiden houdt en een poging heeft gewaagd alle soorten die op een site staan met een geluidje via deze linksite bijeen te voegen. Helaas, het zijn er maar weinig, ten opzichte van wat er aanwezig is! Toch is het wel leuk dat er op deze manier een toegang is tot bijvoorbeeld het een keer horen Myotis lucifugus, de Amerikaanse net niet watervleermuis. Vooral leuk om gewoon eens wat te gaan surfen vanaf deze site!

René Janssen

Adressen

Vleermuiswerkgroep Nederland-VZZ
Voorzitter: Peter Lina 071-5314979
E. de Boer van Rijkstraat 13 2331 HH Leiden
Secretaris: Anne Jifke Haarsma, Doelengracht 11
2311 VM Leiden
vleermuiswerkgroepnederland@vzz.nl
Penningmeester: Floor van der Vliet 020-6828216
Spaarndammerstraat 660, 1013 TJ Amsterdam
Overige bestuursleden: Rudy van der Kuil (070-3652811) en Eric Jansen (030-2722644)

Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming
Oude Kraan 8
6811 LJ Arnhem
Tel: 026-3705318 Fax:026-3704038
Bezoek ook onze website:
Http://www.vzz.nl

-Zomertellingen: Mieuw van Diedenhoven
m.vandiedenhoven@vzz.nl
-Wintertellingen: Vilmar Dijkstra
v.dijkstra@vzz.nl
-MER-loket (vleermuizen): Ludy Verheggen
l.verheggen@vzz.nl

Zoogdiermonitoring
Antwoordnummer 2426
6800 VJ Arnhem
E-mail: zoogdier@vzz.nl

Provinciale Werkgroepen

Friesland: Marten Zijlstra 0511-462637
Lauwersmansstraat 22 9551 BB Burgum
martenzijlstra@hetnet.nl

Groningen: Rob Koelman 050-3128698
Alexanderstraat 2-A, 9724 JW Groningen

Overijssel: Roel Hoeve 0527-243001
D.v. Bourgondiestraat 57,
8325 GG Vollenhove
roelhoeve@hetnet.nl

Drenthe: vacant
interim: Rob van Es 052-2472731
Stofakkers 53, 7963 AM Ruinen
rvdes@hetnet.nl

Flevoland: Jeroen Reinhold
Archipel 35-44
8224 HK Lelystad
reinhold@landschapsbeheer.net

Noord-Holland: NOZOS
Kees Kapteyn
Bisschop Callierstr 26
2014XH Haarlem
023-5348258
kkapteyn@wxs.nl

Waarnemingen: Dienst Ruimte & Groen, afd I&O t.a.v. Kees Kapteyn, Antwoordnr. 25, 2000VC Haarlem.

Zuid-Holland: ZWG-ZH
Kees Mostert 015-2145073
Palamedestraat 74, 2612 XS Delft
zoogdierzuidholland@zonnet.nl

Utrecht: Vleermuiswerkgroep Utrecht (VLEU)
Eric Jansen 030-2722644
Vermeulenstraat 164, 3572 WT Utrecht
ej@icco.nl
Monitoring: Zomer Bruijn 033-4622974
Nieuwstraat 23, 3811 JX Amersfoort

Gelderland: Vleermuiswerkgroep Gelderland (VLEGEL)
Secretaris: Hans Huitema 026-3700341
Wintertellingen: Gerhard Glas 026-4432879
Kolonietellingen: Nanne Nauta 024-3606089

Noord-Brabant: Vleermuiswerkgroep Noord-Brabant (VWG-NB)
Erik Korsten 013-5440376
Carré 130, 5017 JG Tilburg
Wintertellingen: Jeroen Nusselein, Jagersveld 43, 5103 HM Dongen 0162-318313
Kolonietellingen: vacant / interim Erik Korsten
vleermuis.brabant@planet.nl

Vleermuisstichting Noord Brabant
Ad v.Poppel 013-4552030
Griegstraat 449, 5011 HL Tilburg

Limburg: Jan Kluskens 0495-634502
Kruiszijweg 6, 6034 RZ Nederweert
ja.kluskens@planet.nl

monitoring: Ludy Verheggen 043-3641166
Lijsterbeslaan 22, 6241 AN Bunde
l.verheggen@vzz.nl

mergelgroeven: Jos Cobben 043-3252776
Prins Bischopssingel 1-H, 6212 AA Maastricht

Zeeland: ZWG-Z
Nanning-Jan Honingh 0113-649428
Rozenstraat 11, 4434 Al Kwadendamme

Subscribing to the Newsletter from abroad: send the amount of money required (€ 7,99) cash in European currency to:
VLEN, Floor van der Vliet
Spaarndammerstraat 660
1013 TJ Amsterdam

COPY SLUITINGS DATUM: 1 NOVEMBER
Teksten "plat" aanleveren, dus zonder opmaak, via floppy of mail. Eventueel origineel met opmaak meesturen in **Word** formaat. Foto's en tekeningen liefst apart via de post toesturen.
Email: VLENNIEUWSBRIEF@VZZ.NL